

Алешугіна Н.О.

Чернігівський державний інститут економіки та управління,

м.Чернігів, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВІДРОДЖЕННЯ СТАРОВИННИХ САДИБ ЯК ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄКТІВ

Вступ. У наш час приходиться розуміння необхідності відродження старовинних дворянських та селянських садиб, і справа тут не тільки в безперечній історичній і культурній значущості даних об'єктів. Переважним стимулом даного процесу є економічна цінність старовинних садиб як об'єктів нерухомості і туристичних ресурсів.

Як об'єкти нерухомості старовинні дворянські маєтки доступні тільки дуже забезпеченим людям, оскільки їх відродження - досить витратна справа. Старовинні селянські садиби на українському ринку нерухомості цінності практично не мають, оскільки не майже не придатні для використання в якості житла через старість матеріалів, з яких вони зроблені, зміну будівельних норм та вимог до комфортності житла. Але відроджуючись як центри туристичного тяжіння, і ті і інші стають надбанням багатьох людей і починають приносити прибуток.

Суть старовинних маєтків як туристичних ресурсів полягає в наступному. Серед власників садиб немало було освічених людей, які колекціонували антикваріат і предмети старовини, вивчали вітчизняну історію і культуру, були меценатами, запрошували і підтримували видатних діячів культури, самі брали участь в культурному житті. Їх садиби були справжніми осередками художньо-мистецького життя, які мали значний вплив на розвиток культури. З господарями дворянських садиб було пов'язано і впровадження на той час передових агропромислових технологій, зведення споруд по переробці

сільськогосподарської продукції, які, місцями, діють і понині. Селянські ж садиби століттями організовували свій побут у згоді з природою, при натуральному господарстві все знаходило своє застосування, зберігалася екологічна рівновага. У старовинних селянських садибах яскравіше виражені етнокультурні особливості, характерні для кожного регіону, збережені давні предмети побуту і народного мистецтва. Тому садиби, поміщицькі і селянські, є не тільки історико-архітектурними, але і біосоціальними, подієвими, техногенними, етнографічними, екологічними і музейними рекреаційно-туристичними ресурсами. Цей факт пояснює їх цінність і затребуваність в процесі туристичної діяльності.

Постановка завдання. Інтерес до старовинних садиб виник у вітчизняних дослідників ще на початку ХХ століття. Так, у 1917 р. була опублікована історична та мистецтвознавча праця Г.Лукомського „Старинные усадьбы Харьковской губернии”. Не зменшується інтерес до цих об’єктів і у наш час. Теоретичними та практичними питаннями охорони архітектурних пам’яток в Україні займаються Науково-дослідний інститут пам’яткоохоронних досліджень, Українське товариство охорони пам’яток історії та культури. Проблемами виявлення, систематизації і дослідження старовинних пам’яток архітектури займаються І. та О. Родічкіни, Л.Томілович, В.Вечерський [1,2]. Турбує ця проблема і інших дослідників в галузі культури, мистецтва, історії, краєзнавства, географії. У кожному регіоні виявлено, описано, досліджено історію, встановлено первісний вигляд та архітектурно-планувальні особливості значної кількості архітектурних пам’яток, серед яких чимало історичних садиб.

Разом з тим, у дослідженнях з даної тематики майже відсутні розробки організаційно-економічного механізму забезпечення відродження даних об’єктів. Причому проблема не лише у тому, щоб реставрувати їх, але й зробити їх діючими, економічно ефективними, виправдати витрати на їх відновлення. В Україні робляться перші кроки по відродженню старовинних

садиб, тоді як наші найближчі сусіди вже досягли безперечних успіхів в даній діяльності. Розглянемо їх досвід детальніше.

Виклад основного матеріалу. Історично склалося так, що проблема відродження старовинних дворянських садиб стосується країн з соціалістичним минулим. Свого часу в країнах Східної Європи і Прибалтики дані об'єкти були або знищені на знак ненависті до їх колишніх господарів, або розграбовані і часто використовувалися не за призначенням. Лише небагатьом садибам вдалося уникнути подібної долі і дійти до нашого часу у своєму первинному вигляді. Щодо відродження традиційних селянських садиб, то географія цієї проблеми значно ширша і зачіпає економічно розвинені країни Європи, оскільки чим вищим є рівень розвитку країни, тим швидшим є розповсюдження сучасних стандартів життя у сільській місцевості, проникнення сюди масової культури та витіснення нею традиційного укладу життя сільських жителів.

У Чехії свого часу націоналізована нерухомість була повернена колишнім господарям або, якщо такі не з'явилися, виставлена на продаж. В даний час на ринку нерухомості Чехії запропоновано більше 1600 маєтків і 400 замків [3]. Але зробити таку покупку непросто, оскільки держава прагне отримати гарантії, що історична і архітектурна самобутність історичних об'єктів буде збережена. Потенційний покупець повинен спершу представити чіткий план використання будинку і його реставрації, дотримати безліч інших умов. Державні і місцеві органи влади, зацікавлені у відродженні пам'ятників старовини, для залучення туристів пропонують чималу допомогу (згідно із законом, до 40% коштів, необхідних для реконструкції) і податкові пільги новим власникам. Нові власники, купуючи маєтки, отримують не тільки будинок, але і прибутковий бізнес, розпочати який допомагає держава.

Знайшли нових власників і шляхетські садиби, невеликі родові палаци та маєтки знаменитих родин у Польщі. Після II світової війни ці об'єкти були націоналізовані і на початок XXI століття знаходилися в жалюгідному стані, а деякі перетворилися на руїни або використовувалися під різні складські приміщення, комори, скотні двори, ферми і зерносховища. Нові власники

прагнуть відновити їх у якості об'єктів туризму. Відновлені об'єкти стають готелями, конференц-залами, музеями. Крім того, поширені так звані етнографічні парки, які є частиною пейзажних або національних природних парків, де реконструйовано старовинні маєтки і селянські будинки зі всією обстановкою і начинням. Найбільш відомими є Кашубський, Великопольський, Оравський, Санокський і ін. [4].

У Литві відродження старовинних селянських садиб відбувається в рамках розвитку сільського туризму, який у свою чергу, є частиною державної програми з розвитку села на 2007-2013 рр. Обов'язковим критерієм для сільської садиби, чії власники бажають брати участь в туристичній програмі, є більш ніж вікова історія і архітектура, характерна для конкретного регіону Литви. У садибі повинні бути збережені предмети старовинного побуту, які мають пізнавальне значення. Завдяки цьому гості, що проживають в садибі, максимально занурюються в історичну атмосферу. Крім того, господарі готують їм національні страви по оригінальних рецептах, навчають ремеслам, знайомлять з основами ведення натурального господарства. При цьому не кожен власник старовинної заміської нерухомості може зайнятися туристичним бізнесом: заздалегідь потрібно пройти курси тривалістю 160 годин. У свою чергу, держава стимулює розвиток цього виду туристичного сервісу, виділяючи суми, що частково покривають витрати підприємців на устаткування, меблі і інфраструктуру.

На субсидування садиб було виділено 82 млн. євро. Якщо людина, що створює садибу, не займається сільським господарством, розмір субсидії складе 40% інвестиційних витрат; мало займається ним - 50%; при активній роботі на ниві землеробства і тваринництва субсидії можуть бути збільшені до 65%; 75% надається, якщо фермер-готельєр розвиває на присадибній території традиційні ремесла. У грошовому виразі максимальна сума субсидій може скласти 200 тис. євро для садиби [5].

Крім того, сейм прийняв закон, що вирішує легальне самогоноваріння тільки в сільських садибах.

Держава допомагає власникам садиб просувати свій турпродукт. Так, були розроблені і рекламувалися на п'яти мовах - литовському, англійському, німецькому, російському і польському - нові маршрути культурного туризму. У кожен маршрут було включено 12-16 об'єктів культурного туризму, що знаходяться від Вільнюса в радіусі приблизно 100 км. Серед них - видатні старовинні садиби і маєтки. 85 відсотків вартості проекту склала допомога ЄС, що надається з Європейського фонду регіонального розвитку [6].

А ось приклад відродження старовинної білоруської садиби «Дудутки», яке здійснювалося завдяки приватній ініціативі. У Пуховицькому районі, що в 40 км. від Мінська, на початку 90-х років працівникам видавництва «Поліфакт» було передано для ведення підсобного господарства 162 га землі. Колись до революції на цьому місці була садиба поміщиків Єльських, в роду яких були скульптори, музиканти, учені, колекціонери. Один з представників роду - Станіслав Єльський - свого часу привіз сюди з Німеччини ремісників, які повинні були навчати місцеву молодь своїм ремеслам. На момент передачі землі працівникам видавництва від дерев'яної садиби Єльських у стилі барокко на живописній терасі в заплаві річки Птіч залишилися лише смутні спогади старожилів, архівні матеріали та декілька знімків.

Спочатку за рахунок видавництва була покращена інфраструктура: відсипані ґрунтові дороги, проведена електрика і телефонний зв'язок. За ініціативою засновника і керівника «Поліфакта» журналіста і письменника Є.Будінаса для прикраси ландшафту був побудований млин, упорядкований колодязь, побудовані кузня і гончарня. Але поки це були заняття інтелігентних людей, що цікавляться ремеслами і селянським побутом. Ідея відтворити побут старовинної поміщицької садиби і використовувати її в туристичних цілях прийшла пізніше. Для її реалізації були об'єднані зусилля ентузіастів: засновника, вчених та художників. Через пару років вдалося не тільки відтворити садибу, але і зробити її білоруським брендом, місцем тяжіння білоруської і зарубіжної еліти, туристів. На базі «Дудуток» проводяться етнофестивалі, камерні концерти і театральні постановки. Садиба стала першим

об'єктом і школою агротуризму для охочих відкрити свій бізнес. Музей матеріальної культури, створений в Дудутках, - не просто зібрання старовинного начиння і інструментів. Все це діє. Туристи, що приїхали сюди, прагнуть познайомитися з устроєм сільського життя, досягнути сенс народних звичаїв і таємниці стародавніх ремесел. Це прекрасна реконструкція традиційного побуту білоруського села, яку можна буквально помацати руками: у старовинній хлібопекарні можна самому випекти власний коровай, можна попрацювати в гончарній або теслярській майстерні, кузні або млині, і, звичайно, покуштувати традиційних білоруських страв і напоїв.

Тут також знаходяться єдиний в Білорусі вітряк, етнографічна галерея з експозицією предметів побуту XVIII - початку XX ст., стайня з орловськими рисаками, поні, віслюком, музей старовинних автомобілів, діє єдиний в Білорусі легальний старовинний самогонний апарат.

Висновки. Вищевикладені приклади говорять про те, що відродження старовинних садиб - справа хоч і витратна, але здатна швидко окупитися і приносити прибуток у разі їх використання в туристичних цілях. У Чернігівській області і в Україні в цілому немало таких покинутих маєтків, які на наших очах перетворюються на руїни. Немало і таких, про яких залишилася тільки пам'ять. Для відродження нашої культурної спадщини і її ефективного використання необхідне об'єднання зусиль представників державної і місцевої влади, учених і підприємців. Ті ж приклади підтверджують думку про те, що підтримка держави і різних фондів хоча і істотно полегшує поставлені завдання, але не може замінити підприємницької ініціативи.

Використані джерела:

1. Родічкін І. Старовинні маєтки України [Текст]/ І.Родічкін, О. Родічкіна. – К. :Мистецтво, 2009. – 384 с.
2. Томілович Л. Історичні садиби вінницької області [Текст]. /Л.Томілович - Чернігів: ВАТ „Редакційно – видавничий комплекс „Деснянська правда”, 2011.- 220с.

3. Не желаете стать владельцем замка в Чехии? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.czech-estate.info/ru/article/castle/>
4. Польша. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.apollotour.kiev.ua/World/Poland/>
5. Литовские курорты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://nakurort.lt/ekoturizm/>
6. Культурный туризм в Вильнюсском регионе: стартуют новые маршруты [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vilnius-tourism.lt/ru/2012/05/new-routes-will-promote-cultural-tourism-in-the-region-of-vilnius/>
7. Дудutki - музей старинных белорусских народных ремесел и технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tobelarus.ru/minsk/minskcottage/37-dudutki.html>